

Digitális ökoszisztémák – A megosztáson alapuló gazdaság definíciójának egy lehetséges megközelítése

Digital ecosystems - A possible approach to defining the sharing economy

BÁLINT DÓRA

BÁLINT Dóra: tudományos segédmunkatárs, ELKH Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete; 7621 Pécs, Papnövelde u. 22.; balint.dora@krtk.mta.hu; <https://orcid.org/0000-0003-1054-5904>

KULCSSZAVAK: megosztáson alapuló gazdaság; információrobbanás; online tér

ABSZTRAKT: Jelen tanulmány az információs kor egyik új keletű jelenségének, a megosztáson alapuló gazdaságnak vizsgálatát helyezi középpontba. A fogalom – átfogó jellege miatt – nem rendelkezik egységes definícióval, kutatása ezért is jelent kihívást. Írásomban a szakirodalomra építkezve a megközelítések azon közös elemeit azonosítom, amelyek segítségével lehetségessé válik a fogalom pontosabb meghatározása. Ezek közé tartozik egyrészt a magánszemélyek közvetlen összekapcsolása, másrészt a kihasználatlan kapacitások megléte, harmadrészt az átmeneti, ideiglenes hozzáférés, végül az online platform mint szervezőerő. Az alappillérek kérdéseket és dilemmákat is felvetnek a fogalommal kapcsolatban, melyeket a tanulmányban részletesen bemutatok. Az írás konklúziója, hogy egy olyan komplex ökoszisztéma, mint a megosztáson alapuló gazdaság, természetesen nem rendelkezhet konszenzuson alapuló egységes definícióval. A témában születő publikációk értelmezése okán mégis szükséges törekedni egy keretrendszer kialakítására. A tanulmány három nagy egységből épül fel. Első részében bemutatom a megosztáson alapuló gazdaság hátterét a társadalomföldrajz nézőpontjából. Ez két nagyobb alegységre oszlik, az információrobbanás és a területiség kapcsolatára, valamint a tér új dimenzióinak (online, digitális terek) rövid áttekintésére. Ezt követően a megosztáson alapuló gazdaság kialakulásában szerepet játszó tényezőket és a jelenség elterjedését tekintem át. Végül, a fogalom definícióinak bemutatását követően a négy alappillért azonosítása és elemzése következik.

Dóra BÁLINT: junior research fellow, Institute for Regional Studies, Centre for Economic and Regional Studies, ELKH; Papnövelde u. 22., H-7621 Pécs, Hungary; balint.dora@krtk.mta.hu; <https://orcid.org/0000-0003-1054-5904>

KEYWORDS: sharing economy; information explosion; online space

ABSTRACT: The present study focuses on a phenomenon connected to the information age called the sharing economy. This term lacks a clear definition due to its contested nature. In general, these are online platforms where individuals can share their underutilised assets like cars or properties with other individuals without a third party. Recently, this model can be found in all parts of the globe regardless of the developmental level.

Numerous factors like the explosion of information and communication technologies, economic crises and the critique of overconsumption led to the birth of this concept. This revolutionary change has fundamentally transformed sectors like hospitality industry, tourism or

mobility. Global players (Airbnb, Uber) transform markets and change how individuals can use cities. The metropolitan areas are the main places of these shifts due to critical mass in the first place. Numerous other contested terms are connected to the model (e. g. peer-to-peer, on-demand, circular or platform economy). In this study, I use the most widely used term called sharing economy to avoid confusion.

This study aims to identify the main elements of the trend. It provides a possible framework for the academic field on the topic from various fields. These four fundamental elements are the following: peer-to-peer transactions (1), sharing idle resources (2), temporary access (3) and the online platform as a facilitator (4). This framework also creates new questions about the term which I list in this study. The main conclusion is that sharing economy as a complex ecosystem can't be described by one single definition. However, it is crucial to provide a basic framework for the academic field and stakeholders to avoid challenges like widespread sharewashing or urban conflicts between each player.

The emergence of the sharing economy connected to different elements is highlighted in this paper as well. The technological aspects create new frameworks in geography as well. In the first part of the paper, I list some significant directions which try to unfold the spatial consequences of Web2.0.. In the second part, I highlight the causes that contributed to the recent popularity of sharing economy such as the phenomena of sharing turn or the Great depression in 2008. In the last section, I identify the four elements listed above, based on the literature review and I highlight the main challenges that can occur in sharing economy based on the selected definitions.

Bevezetés

Az információrobbanás kora nem csupán mindennapi tevékenységeinket alakította át, de a Web 2.0. révén, az online tér kialakításával a területi folyamatoknak is új dimenziót adott. A kérdés számos aspektusa közül jelen tanulmány a megosztáson alapuló gazdaságot helyezi a középpontba, melynek keretében egy-egy célra (pl. szálláskiadás, utazás) létrehozott internetes platformok (alkalmazások) szervezik a hétköznapi tevékenységeket. Törvényszerű, hogy a változó folyamatok új definíciók és fogalmak születéséhez járulnak hozzá. Nincs ez másként a megosztáson alapuló gazdaság esetében sem, melynek már az elnevezése (pl. körkörös gazdaság, peer-to-peer gazdaság, közösségi gazdaság) is széles körű diskurzus tárgyát képezi (Selloni 2017).

A téma kutatásának egyik legnagyobb kihívása a fogalom egységes, jól körülhatárolt definíciójának hiánya, mely a megragadni kívánt jelenség átfogó jellegéből és interdiszciplináris természetéből fakad (Acquier, Daudigeos, Pinkse 2017; Dudás, Boros 2019). Nem csupán a közbeszédben, de a publikációkban is eltérő megközelítésekkel találkozhatunk, miközben vizsgálatához fontos lenne egy konszenzuson alapuló keretrendszer kialakítása. A jelenség ugyanis globálisan is meghatározó jelentőségű és a digitalizáció következtében platformjai valamennyi hétköznapi tevékenységre hatással vannak, a közlekedéstől a szálláskiadáson át a turizmus területéig. Szereplőinek társadalmi-gazdasági hatása mára túlmutat a platformok keretein, ezért – miként azt az Airbnb vagy éppen az Uber példája mutatja – az online térben lezajló tranzakciókat más ágazatokra, városi ingatlan-

árakra, illetve társadalmi egyenlőtlenségekre (Gurran, Searle, Phibbs 2018; Roelofsens 2018; Schor 2017) gyakorolt hatásaik világszerte a földrajzi vizsgálatok homlokterébe helyezik. Jelen cikk célja, hogy a definíciók áttekintésével meghatározza azokat az alappilléreket, melyek közös nevezőként szolgálhatnak a fogalom szűkebb értelmezéséhez. Ily módon a témában publikált tanulmányok is rendszerbe szervezhetőek. Az írás célja nem egy kizárólagos definíció megalkotása, hanem egy olyan csapásvonal kijelölése, amely mankóul szolgálhat a téma kutatásában.

A tanulmány három nagy egységből épül fel. Először bemutatom a megosztáson alapuló gazdaság kialakulásának körülményeit, a háttérül szolgáló információrobbanás folyamatát és annak területi dimenzióit (kontextus). Ezt követően áttekintem a megosztás fogalmának változó jelentéstartalmát és elterjedését (térnyerés). Végül, azonosítom a különböző definíciókban megjelenő közös elemeket, melyeket a megosztáson alapuló gazdaság szűkebb értelmezésének alappilléreiként jelölök ki (alappillérek).

Kontextus

Technológiai fejlődés és térbeliség

Az információs és kommunikációs technológiák (továbbiakban: IKT) térnyerése nem csupán a hétköznapokat formálta át, de a geográfiát sem hagyta érintetlenül. Ennek eredményeként, az átfogóan csak információs forradalomnak nevezett változások a 20. század második felében olyan tudományos publikációkhoz vezettek, melyekben a szerzők a távolság és a földrajz halálát vizionálták (Bates 1996; O'Brien 1992). Munkáik a geográfia első törvényét kérdőjelezték meg, mely szerint „minden mindennel kapcsolatban áll, de az egymáshoz közeli dolgok erősebben, mint a távoliak” (Tobler 1970). A tétel tehát (látszólag) elveszítette a súlyát, hiszen az interakciók kevésbé kötődnek a lokalitáshoz és figyelmen kívül hagyják a térbeli közelséget, egyetlen nagy faluvá alakítva a világot (McLuhan et al. 1968). A későbbi tanulmányok már árnyalták ezeket a megállapításokat (Kaplan 2013), illetve kutatók egy csoportja ellentétes állításokat is megfogalmazott. Goldenberg és Levy (2009) például a lokális jellegű interakciók intenzitásának növekedésére mutatnak rá empirikus vizsgálatukban. A nehezen feloldható ellentmondások – más nézőpontból – ugyanarra a folyamatra reflektálnak: a technológiai fejlődés olyan alapvető változásokat eredményez, amelyek szétfeszítik a hagyományos értelmezési kereteket és fogalmakat, így szükségessé válik azok felülvizsgálata.

Az információrobbanás kétféleképpen érinti a geográfiát: horizontálisan és vertikálisan. Előbbi esetben a térrel kapcsolatos vizsgálati módok változnak: valós idejű térinformatikai alkalmazások, big-data elemzések, algoritmusok jelennek meg a területi folyamatok nyomon követésében és elemzésében. Másrészt, a

technológia átformálja e területi folyamatokat. Alapjaiban alakul át a foglalkoztatás és munkaerőpiac (élethosszig tartó tanulás, telemunka, közösségi munkaterek), a térhasználat (online ügyintézés, e-kereskedelem), a közlekedés (önvezető járművek, applikációk megjelenése), a gazdaság (birtoklás helyett hozzáférés alapú gazdasági modell, körkörös gazdaság), a városi tér (okos, digitális városok), illetve maga a tanulás módja. A globálisan összekapcsolt hálózatokban megvalósuló interakciók területi dimenziói pedig megkerülhetetlen vizsgálati kérdéseket vetnek fel a geográfia számára.

Összefoglalva tehát, az információrobbanás nem csupán azt teszi szükségesé, hogy a térbeli folyamatokat más módszerekkel vizsgáljuk, de azt is, hogy más megközelítéseket alkalmazzunk, mely alól a földrajz sem kivétel. A következő részben – a teljesség igénye nélkül – röviden kiemelem azokat a munkákat, melyek a tér új dimenzióit vizsgálják.

A tér új dimenziói: online és offline világ

A hazai geográfusok (és egyes döntéshozók) az IKT hatásait a földrajzi tér egyik dimenziójának tartják, melyet összefoglalóan kibertérnek neveznek (Mészáros 2003; Jakobi 2007; Pirisi, Trócsányi 2019). Bár materiális, fizikai infrastruktúrával (pl. optikai kábelekkal, műholdakkal, átvívtató állomásokkal) is rendelkezik, mégis társadalmi képződménynek tekinthetjük (Mészáros 2003). Általánosságban megállapítható, hogy a térrel foglalkozó kutatók legtöbbször duális megközelítés mentén értelmezik. A „valós” fizikai és a „virtuális” szubjektív terekre történő felosztás élesen kirajzolódik a szakirodalomban, függetlenül attól, hogy milyen filozófiai koncepcióhoz kötődnek a szerzők (Jakobi 2007). Ebben szembekerül a külső, materiális, geometriai alakzatokkal leírható és lokalizálható vizsgálati egység, illetve a virtuális tér, mely magában foglal minden egyéb – többek között az internet által elérhető felületen zajló – interakciót. Barlow (1996) megfogalmazásában: „olyan világ, ami egyszerre mindenhol van, és sehol sincs”. Ezzel az ellentét párral számos formában találkozhatunk: kibertér – valós tér (Han, Tsou, Clarke 2018), online – offline tér (Jakobi 2007) digitális – offline tér (Bork-Hüffer, Yeoh 2017) valós (*real space*) – hálózati (*network space*) tér (Jakobi 2007). Graham (2013) rámutat ugyanakkor arra, hogy e felosztás túlzottan leegyszerűsítő, hiszen a tér egymással intenzív és kölcsönös függőségi viszonyban lévő elemei nem különíthetők el ennyire élesen. Mészáros (2003) szintén megfogalmazza, hogy a kibertér önmagában, a fizikai tértől függetlenül nem létezik, hatnak rá a földrajzi tér folyamatai és egyenlőtlenségei (pl. földrajzi elhelyezkedés, képzettség, nyelvtudás), illetve a kibertér is visszahat a fizikai térre.

A duális megközelítésekkel szemben eltérő álláspontot képviselő, integráció felé törekvő meghatározások közül kiemelkedik a szociológus Castells (1996, 1997, 2000) munkája. Meghatározó, többkötetes művében leírja és értelmezi az így kialakult hálózati társadalmat, annak diszruptív folyamatait, és megalkotja az

„áramlások tere” kifejezést. Utóbbi arra utal, hogy valamennyi gazdasági-társadalmi folyamat az IKT révén hálózatokba szerveződve zajlik. A hálózati jelleg a témát a hazai társadalomföldrajzban meghonosító geográfusok, így Mészáros (2003) és Jakobi (2007) műveiben is kiemelt szerepet kap.

Megállapíthatjuk tehát, hogy az információrobbanás a tértudományok számára (is) új értelmezési keretek megalkotását tette szükségessé, mely a kezdeti szélsőséges, a földrajz szerepét hangsúlyozó vagy éppen leértékelő publikációkat követően a hálózati társadalomnak a tér új dimenzióit feltáró, a társadalmi és gazdasági folyamatokat egyaránt integráló koncepciója megjelenéséhez vezetett.

Tanulmányomban ugyanakkor továbbra is alkalmazom a valós és a virtuális földrajzi terek közti felosztást. Előbbi az IKT és a Web 2.0. térnyerése előtt is létező fizikai tér, míg utóbbi egy olyan hálózat, ahová a tér bármely pontjáról bárki és bármikor bekapcsolódhat, ha rendelkezik megfelelő infrastruktúrával és eszközökkel, mely azonban önállóan nem, csak a földrajzi tér kiterjesztéseként létezik. Ennek egyik konkrét példája a megosztáson alapuló gazdaság, ahol a tranzakciók minden esetben egy, a keresletet és kínálatot összekapcsoló platform által létrehozott online felületen valósulnak meg. Az algoritmusok és online fizetési rendszerek következtében csökkenő tranzakciós költségek lehetővé teszik, hogy ennek működésében a magánszemélyek fogyasztóként vagy szolgáltatóként a korábbi évtizedekhez képest egyszerűbben vegyenek részt. A tranzakciók – például egy ülőhely megosztása vagy egy lakás Airbnb-n keresztül rövid távú kiadása – ugyanakkor konkrét (jellemzően városi) terekben valósulnak meg. Ily módon nemcsak a platform felhasználóit, hanem – közvetve és közvetlenül – a társadalom szélesebb rétegeit is érintik e tranzakciók hatásai. De mi is az a megosztáson alapuló gazdaság, és hogyan tett szert ekkora népszerűsége a 21. században?

Online interakciók – megosztáson alapuló gazdaság

Az információrobbanás nyomán beköszöntött digitális kor dinamikusán változik és nem tekinthető homogénnek. Korszakainak egy lehetséges tipizálása Owyang (2019) nevéhez fűződik, aki felosztásában az 1990-es évek közepétől – vagyis a Web 2.0. szélesebb körű elterjedésétől – számítva öt, egymást átfedő időszakot különít el. Megállapítható, hogy az internet létrejötté óta ezek olyan párhuzamos, egyre erősebb összekapcsoltság irányába mutató lépcsőfokok, ahol – a felhasználókat követően – a tárgyak és természeti erőforrások is egyre komplexebb, algoritmusok által vezérelt hálózatokba szerveződnek. Owyang ötös felosztáson alapuló rendszerében jelen tanulmány a harmadik lépcsőfokra, a 2008 táján elterjedő megosztáson alapuló gazdaságra (*sharing economy*) fókuszál.

Ezt a modellt számos, gyakran egymással felváltva használt kifejezéssel jelölik a szakirodalomban. Dredge és Gyimóthy (2015) például a témában született publikációkat elemző tanulmányában 17 ilyen meghatározást különített el. Ebben az írásban – ahogyan azt a címe is jelzi – az angol nyelvterületen elterjedt „sharing

economy” egyik magyar változatát, a „megosztáson alapuló gazdaság” elnevezést használom. Ennek oka, hogy – bár több kutató (Slee 2017; Sundarajan 2016) szerint is képes más fogalom a jelenség egy-egy aspektusát (interakció típusa: peer-to-peer gazdaság; tulajdonviszony: hozzáférés alapú gazdaság; résztvevők: közösségi gazdaság; köztes szolgáltató típusa: platform gazdaság) pontosabban megragadni – mind a közvéleményben, mind pedig az akadémiai szférában a „sharing economy” kifejezés terjedt el leginkább, ez a leggyakrabban használt közös nevező. Ezt egy nagyszabású, 589 tanulmányt elemző kutatás is alátámasztja (Laurenti et al. 2019).

Térnyerés

A megosztáson alapuló gazdaság kialakulását segítő tényezők

A megosztáson alapuló gazdaság kialakulásában több tényező egymást erősítő szerepe rajzolódik ki: ezek a 2000-es évek második felében elősegítették új kezdeményezések létrejöttét, egyes szereplők (pl. Airbnb) pedig globálisan is meghatározó vállalatokká nőttek, egyúttal vetélytársat jelentenek az olyan hagyományos szolgáltatóknak, mint amilyenek például a szállodaláncok. A folyamatok alapfeltétele – ahogy erre korábban is utaltam – a technológiai fejlődés volt, elterjedésének azonban nem ez az egyetlen összetevője. A mai gazdasági modell válsága és a túlfogyasztás egy másik, legalább akkora jelentőségű társadalmi trend, mely hozzájárult a – Belk (2007) kifejezésével élve – „megosztási fordulat” bekövetkeztéhez. Lényege, hogy a kapitalista tulajdonlásra épülő gazdasági rendszerben a javak birtoklása helyett a hangsúly egyre inkább a hozzáférés irányába tolódik (Clauss, Harengel, Hock 2019; Matzler, Veider, Kathan 2015; Nerinckx 2016). Ezeket a tevékenységeket Botsman és Rogers (2010) máig a téma alapirodalmának tekintett *What’s mine is yours* című könyvében foglalja össze. Munkájukban a szerzők a közösségi fogyasztás (*collaborative consumption*) fogalma alá vonják össze mindazon tevékenységeket, melyek keretében magánszemélyek az internet segítségével, közösségi alapon – ingyen vagy ellenszolgáltatásért cserébe – megosztatják egymással saját, kihasználatlan erőforrásaikat (Botsman, Rogers 2010).

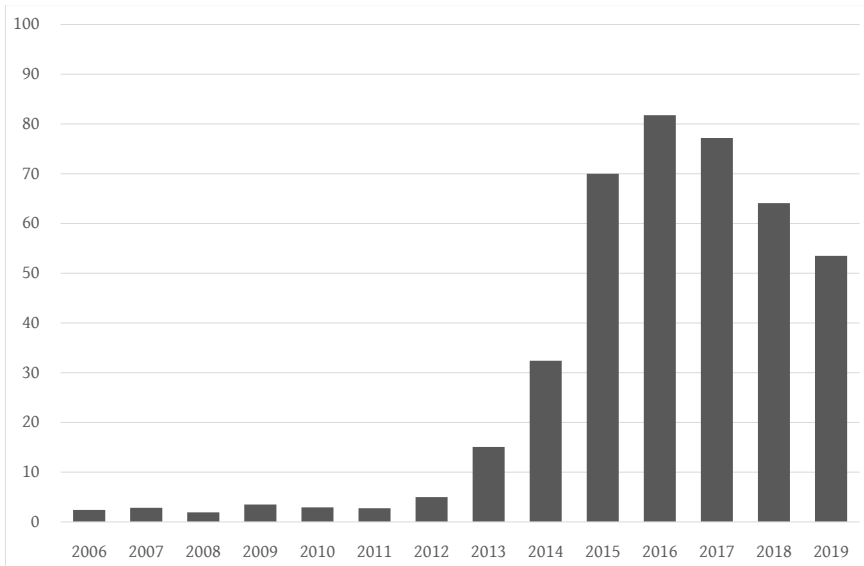
Fontos hangsúlyozni, hogy a koncepció gyökerei messzire nyúlnak vissza az időben, hiszen informális úton és lokális léptékben a korábbi évszázadok, sőt évezredek során számos példát találunk a kapacitások hatékonyabb kihasználását ösztönző megosztáson alapuló tevékenységekre. Botsman és Rogers a modern közösségi fogyasztásra olyan megoldási kísérletként tekintenek, mely választ adhat számos globális problémára, elősegíti a fenntartható fejlődést, illetve a társadalmi tőke növelését. Ezekkel a pozitív asszociációkkal főként a jelenséggel foglalkozó korai tanulmányokban lehet találkozni (Kameswaran, Cameron, Dillahunt 2018; McLaren, Agyeman 2015; Pouri, Hilty 2018).

Botsman és Rogers összesen három nagy rendszerbe szervezik a megosztáson alapuló gazdasághoz kapcsolódó tevékenységek széles körét: újraelosztó piacokról, termékszolgáltató rendszerekről és életmódplatformokról írnak (Dudás, Boros 2019). Az első munkákat – ahogy az említett könyvet is – a téma rendkívül tág értelmezése, valamint túlzottan idealista megközelítése miatt számos kritika érte (Malhotra, Van Alstyne 2014; Slee 2017). Szerepüket jelen tanulmány szempontjából mégis kiemelkedő jelentőségűnek tekintem. A későbbiekben ugyanis látni fogjuk, hogy a mai meghatározási kísérletek jellemzően a közösségi fogyasztás e korai definícióiból építkeznek.

A megosztáson alapuló gazdaság koncepciójának elterjedése

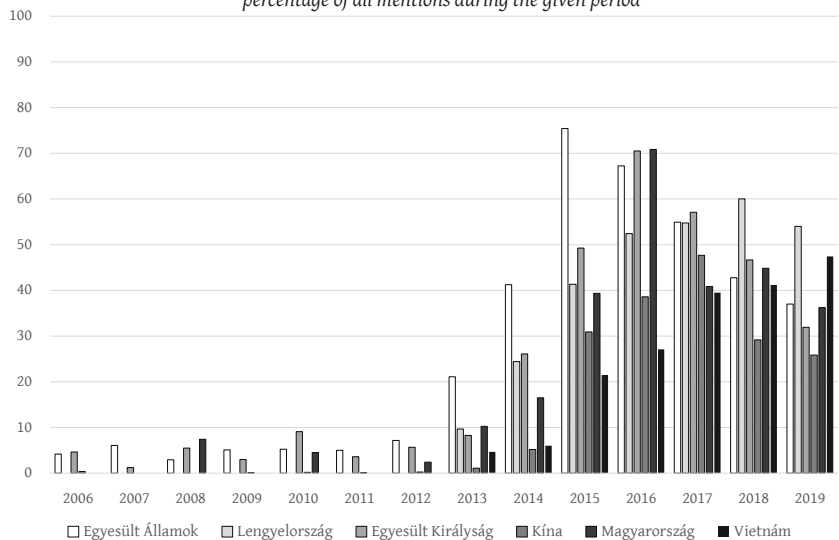
A megosztáson alapuló gazdaság népszerűsége – az előző részben említett tényezők következtében – a 2010-es évek elején gyors növekedésnek indult (Albinsson, Perera 2018). 2011-ben például a TIME magazin ezt a szót is szerepeltette a jövőt meghatározó legfontosabb ötleteket összegyűjtő listáján, ami jól mutatja a koncepcióhoz fűződő várakozásokat. A Google Trends „sharing economy” kifejezésre indított globális kereséseket bemutató ábrája (1. ábra) is alátámasztja, hogy a legmarkánsabb növekedés a 2010 és 2015 közötti időszakra tehető.

1. ábra: A „sharing economy” kifejezés globális népszerűsége a Google Trends keresési előzmények alapján, 2006 és 2019 között, az ún. keresési mennyiségi index maximális értékének százalékában¹
The global popularity of the term “sharing economy” based on Google Trends search history from 2006 to 2019 expressed as a percentage of all mentions during the given period

Forrás: Google Trends

2. ábra: A „sharing economy” kifejezés népszerűsége hat ország példáján a Google Trends keresési előzmények alapján, 2006 és 2019 között, az ún. keresési mennyiségi index maximális értékének százalékában¹
The popularity of the term "sharing economy" in the example of six countries based on Google Trends search history 2006-2019 expressed as a percentage of all mentions during the given period

Forrás: Google Trends

Ha országos vagy regionális léptékben elemezzük a „sharing economy” kifejezésre leadott kereséseket, akkor az is látható, hogy ez a hullám eltérő időpontokban jelenik meg a földrajzi térben (2. ábra). Az innováció a centrumtérseégektől a periféria felé terjed. A koncepció az Egyesült Államokból, azon belül is az információs és kommunikációs technológiák egyik meghatározó innovációs központjának tekintett Szilícium-völgyből indult: itt alapították – többek között – az Airbnb vagy az Uber vállalkozásait is. A 2010-es évek közepére az Egyesült Államok lakosságának több mint fele vette igénybe valamelyik megosztáson alapuló platform szolgáltatásait (Owyang, Samuel 2015). A modell később Nyugat- és Kelet-Közép-Európában, majd Ázsia centrumtérsegeiben (Kína), végül félperifériáján (Vietnám) is megjelent (Nakanishi, Yamashita, Asakura 2021). Egy tanulmány szerint az Európai Unióban csak 2015-ben 4 milliárd euró bevételt generált a platformok működése (Vaughan, Daverio 2016).

A megosztáson alapuló gazdasággal kapcsolatos kihívások (pl. szabályozási kérdések, érintett szektorok) a különböző országokban jellemzően hasonlóak, ugyanakkor – követve a szelektív és alulról jövő innovációterjedési modellt (Martin, Upham, Budd 2015) – a helyi platformok és kulturális különbségek okán számos egyedi jellemvonás (pl. Délkelet-Ázsia Uber robogói) is megfigyelhető. Kínában például különösen az online fizetési rendszerek bevezetése után terjedt el az új koncepció. Számos helyi platform jelent meg, és 2015-ben már több mint 600 mil-

lió személy vett részt valamilyen, a megosztáson alapuló gazdasághoz köthető tevékenységben (Ma, Zhang 2019).

A kormányzati szereplők világszerte eltérő módon reagáltak az új gazdasági koncepció térnyerésére: egyes régiókban kitiltottak olyan kezdeményezéseket, melyek sérthették a monopóliumot élvező gazdasági szereplők (pl. taxitársaságok) érdekeit, más helyeken azonban inkább különböző szabályozási kísérleteket tettek a szürke zónába tartozó tevékenységek kifehéritésére. A megosztáson alapuló gazdaság terjedésének egyik legfontosabb gátja továbbra is technológiai jellegű: annak ellenére, hogy a világ népességének több mint 80 százaléka internet-használó, 2019-ben – jellemzően afrikai országokban – még mindig közel 1 milliárd ember nem rendelkezett hozzáféréssel (Internetworldstats 2019). Fontos megemlíteni, hogy ezek a különbségek nem csupán nemzetállamok között, de azokon belül, regionális szinten is fennállnak.

A megosztáson alapuló gazdaság létrejöttét egy harmadik tényező, a 2008-as gazdasági világválság is segítette (Nadler 2014; Rauch, Schleicher 2015), mely a társadalom tagjait arra ösztönözte, hogy pénzzé tegyék javaikat. A magánszemélyeket összekötő platformok a tranzakciós költségek csökkentése révén lehetővé tették a felhasználók számára, hogy könnyen, gyorsan és olcsón hozzáférjenek szolgáltatásokhoz. Mindezek mellett – miként azt a nagyra növvő szereplők területi mintázata mutatja – a globális léptékben végbemenő, elsősorban alacsony és közepesen alacsony jövedelmű országokban (Világbank 2019) megfigyelhető gyors urbanizációs folyamatok, a megavárosok szaporodása és az urbanizált területek expanziója is táptalajul szolgált az innováció számára (Lagonigro, Martori, Apparicio 2020; Sundarajan 2016).

A megosztáson alapuló gazdaság kialakulását tehát egyaránt ösztönözték technológiai, társadalmi és gazdasági tényezők, valamint azok bonyolult kölcsönhatásrendszere. E folyamatok nyomán – miként azt a Google Trends eredményei mutatják – időbeli eltérésekkel a megosztáson alapuló gazdaság (sharing economy) kifejezésének népszerűsége is növekedett a világon, és ez mindinkább fel erősítette a jelenség körülhatárolására irányuló igényeket.

A megosztás fogalmának új jelentéstartalma

A jelenség létrejöttét elősegítő folyamatok kiemelése után fontos meghatározni, hogy mi is az a megosztáson alapuló gazdaság. Ez nem csekély kihívás annak tükrében, hogy – bár számos kísérlet született – mindmáig nem létezik a szakirodalomban egységesen elfogadott definíció (Felländer, Ingram, Teigland 2015; Gerwe, Silva 2020; Mont et al. 2020).

A fogalom ellentmondásossága is nehezíti a tisztánlátást (Lazányi, Veress, Bársony 2020). A „megosztás”, mint közösséghez kapcsolódó kifejezés, illetve a „gazdaság”, mint idegenek közötti tranzakciók gyakorlata szembeállítható egy-

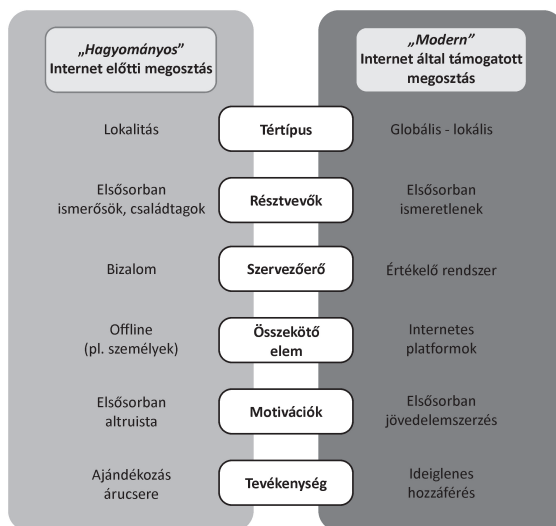
mással. További kihívást jelent a koncepcióhoz kapcsolódó szereplők és tevékenységek sokszínűsége (Gonzalez-Padron 2017; Lim 2020; Newlands, Lutz, Fieseler 2018; Puschmann, Alt 2016), illetve az eltérő érdekek, melyek komplexszé és dinamikusán változóvá teszik e rendszereket.

Első lépésként érdemes tisztázni a megosztás fogalmát, hiszen a mai értelemben (jelen tanulmányban is) hivatkozott megosztás nem egyezik meg a hagyományos, internet előtti időszakban ismert tevékenységgel. Ez a kifejezés (is) új tartalmakkal töltődött fel az elmúlt évtizedekben, ahogy arra például John N. A. könyve (John 2017) is utal. A megosztás klasszikus értelemben olyan, az emberiséggel egyidős, egyetemes és viszonylag tág fogalmat jelöl, melynek keretében az egyén javait, tudását vagy egyéb, általa birtokolt tárgyat mások számára ideiglenesen (vagy véglegesen) használatra bocsát (Belk 2007). Az internet hatására kialakuló új, addigitól eltérő megosztást a szakirodalomban is igyekeznek elkülöníteni: például Belk (2014) pszeudo-megosztásként utal rá. Hangsúlyozza, hogy ez a típus már inkább for-profit alapú, a motivációk között megjelenik a jövedelemkiegészítés. Más kutatók ismeretlenek közötti megosztásnak („stranger sharing”) nevezik (Schor 2016), melynek újdonságát a léptékváltás adja. A kutatók azt is kiemelik, hogy napjainkban már nem klasszikus megosztásról (Belk 2007; John 2017), hanem egyre inkább elosztásról (Dudás, Boros 2019) van szó.

A 3. ábrán a két megosztási típus legfontosabb különbségeit foglaltam össze. Összesen hat szempont mentén különítettem el a „hagyományos” és a „modern”, internet által támogatott megosztás egyes jellemzőit, melybe több, a témával kapcsolatos kutatás megállapításait is beillesztettem (1., 2. és 5. sor). Az első két

3. ábra: A hagyományos és a modern megosztás főbb különbségei

The main differences between traditional and modern sharing based on Belk (2007) and Schor (2016)

Forrás: Belk (2007) és Schor (2016) nyomán a szerző szerkesztése

pont a Schor (2016) által azonosított elemekre utal: a technológiai változások lehetővé tették, hogy a közeli családtagok, szomszédok, ismerősök helyett ismeretlenek és egymástól akár nagy távolságra lévő személyek között is lehetővé váljon a javak megosztása. Így az részben elszakad a földrajzi korlátoktól, illetve megtehetődik az elszakadás lehetősége. Ebből azonban nem következik szükségszerűen, hogy egymástól térben és társadalmi státuszban egyaránt távol lévő személyek ténylegesen is tranzakciókat bonyolítsanak le egymással.

Fontos kiemelni, hogy a megosztásnak (is) van területisége: a legtöbb esetben az offline térben, ott is lokális terekben valósul meg: azokban a sűrűsödési pontokban jellemző, ahol a népesség és a javak koncentrálnak. Éppen ezért a megosztáson alapuló gazdaságot elsősorban urbánus terekhez kötött jelenségek tekinthetjük. A tényleges részvétel kapcsán számos „belépési küszöböt” azonosíthatunk: ezek meghatározzák, hogy egy adott személy mekkora valószínűséggel fogja megosztani a tulajdonában lévő ingatlant, járművet vagy használati eszközöket. A részvételben a mérhető tényezők (pl. földrajzi helyzet, erőforrás megléte) mellett olyan „puhább” tényezők is szerepet játszanak, mint például a bizalom. A platformok mesterséges értékelő rendszereken (*reputation systems*) keresztül igyekeznek erősíteni az ismeretlenek közötti bizalmat, valamint azzal, hogy a felhasználók közösségi média profiljait összekötik, s így a résztvevők – egymás online lábnyoma révén – információkhoz juthatnak a másik félről a tranzakciót megelőzően. E rendszerek hatékonyságával kapcsolatban ugyanakkor számos kritika is megfogalmazódott. Slee (2017) például a megosztáson alapuló gazdaság negatívumait bemutató könyvében empirikus vizsgálatokkal támasztotta alá azon állítását, miszerint az említett mesterséges rendszerek valójában nem alkalmasak az ismeretlenek közti bizalom tényleges növelésére. Botsman (2017), a téma egyik korai kutatója is a bizalom és a társadalmi tőke irányába fordult későbbi vizsgálataiban. További lényeges különbség, hogy míg korábban több eszköz vagy a személyes kapcsolatok tették lehetővé a javak elosztását, addig a tranzakciókat napjainkban általában egy-egy tevékenységre (pl. szálláskiadás, magántanárok) szerveződő online platformok koordinálják.

Hangsúlyozandó, hogy a gyakorlatban nem találkozhatunk két egymástól élesen különböző, hagyományos vagy modern típusú megosztással: sokkal inkább jellemző a mozaikosság, az egymás mellett párhuzamosan létező hibrid típusok jelenléte (ilyen például az üzletszerű tevékenységet folytatók részvétele a magánszemélyeket összekötő platformokon). Ezt a képet tovább árnyalja, hogy a vállalatok egy része – például marketingszemponatok miatt – igyekszik a megosztáson alapuló gazdaság ernyője alá kerülni, a részének tekinteni magát (*sharewashing* – Price, Belk 2016). Ugyancsak gyakoriak az alulról jövő kezdeményezések, ahol a családi vagy társadalmi „puha” kapcsolatok révén nem csupán internetes alkalmazások, de közösségi médiás csoportok is teret adhatnak az ideiglenes hozzáféréshez. A tulajdonjog átruházásával is együtt járó klasszikus árucserét vagy e-kereskedelmet (pl. használt eszközök eladása) azonban – más szakirodalmi

forrásokhoz hasonlóan – jelen tanulmány sem tekinti a megosztáson alapuló gazdaság részének, ezeket tehát a későbbiekben nem érintem.

Mindezen különbségek arra utalnak, hogy a modern megosztás nem a hagyományos, klasszikus értelemben vett altruista tevékenységre épül, és számos olyan vonással rendelkezik, melyben eltér offline elődjétől. Ilyen például a résztvevők köre, a földrajzi lépték vagy a tranzakció típusa.

Alappillérek

A megosztáson alapuló gazdaság egy lehetséges értelmezése

A szakirodalomban nem létezik egységes definíció, melynek segítségével pontosan körülhatárolható lenne a megosztáson alapuló gazdaság fogalma (Dudás, Boros 2019). Ezért (is) a meghatározások azon elemeit emelem ki, amelyek a definíciós kísérletekben következetesen megjelennek. Céлом mindezzel, hogy azonosítsam azokat a tényezőket, melyek közös alapot szolgáltathatnak egy, a megosztáson alapuló gazdaság egysége(ebb) értelmezését elősegítő keretrendszer kialakításához.

Az értelmezési nehézségek jórészt a jelenség természetéből fakadnak (Frenken, Schor 2019). Az első ilyen sajátosság az interdiszciplináris jelleg: a koncepciót számos tudományterület, sokféle perspektívából vizsgálja, mely annak is köszönhető, hogy a platformok tevékenysége nem korlátozódik egy-egy szektorra, és meglehetősen sokszínű tevékenységeket foglal magába. A téma kutatásának paradoxona, hogy minél inkább egy-egy platformra fókuszál a vizsgálat, annál kevésbé lehet általános következtetéseket levonni a jelenség egészére vonatkozóan, ugyanakkor a fókuszáltság fontos a területi kutatások operacionalizálása során. A szakterületek között a szociológia, a földrajztudomány, a jog, a közgazdaságtudomány, az információtechnológiai és a műszaki területek hangsúlyosak: Sutherland és Jarrahi (2018) a témában született publikációkat elemezve például – a Web of Science felosztása szerint – 10 tudományterületet különített el, ahol a megosztáson alapuló gazdaság vizsgálata megjelenik.

Az értelmezési nehézségekhez hozzájáruló második tényező, hogy a mai koncepció csupán alig egy évtizede jelent meg, így az utóbbi évek nagyszámú publikációja ellenére is újdonságnak számít (Sutherland, Jarrahi 2018). A folyamatosan változó technológiai, gazdasági és társadalmi környezet pedig a fogalmak és vizsgálati keretek gyors elavulásához vezethet.

A kutatók eltérően értékelik a megosztáson alapuló gazdaság jelentőségét is. A gyűjtőfogalomban ráadásul több, egymástól eltérő modell – például platform gazdaság, hozzáférés alapú gazdaság, közösségi alapú gazdaság – szerepel egymás mellett (Acquier, Daudigeos, Pinkse 2017; Apte, Davis 2019; Laukkanen, Tura 2020; Ritter, Schanz 2019).

A szakirodalomban éppen ezért jellemző, hogy a koncepció nélkülözhetetlen elemeit ún. ko-citációs elemzés segítségével vizsgálják; a módszer olyan hivatkozási klaszterek körülhatárolását jelenti, amelyek a témában írott, a hivatkozásokban együtt idézett tanulmányokat tartalmazzák. 2018-ban például egy 67 publikációt elemző kutatás 11 közös pontot határozott meg a megosztáson alapuló gazdaság elméleti hátterének megalkotásához (Ranjbari, Morales-Alonso, Carrasco-Gallego 2018). Kínai szerzők egy másik munkában 7 nélkülözhetetlen elemet emelnek ki, melyek közös nevezőként összekapcsolják a megosztáson alapuló gazdaság gyűjtőfogalmát (Liu et al. 2020). Hazai kutatók ennél szűkebben, mindössze két szempontot (digitális platform, meghatározott termék igénybevétele) bevonva határolják le a modellt (Buda, Lehota 2017). Ugyanakkor, Chase (2015) három tényező (platformok, peer-to-peer interakció és kihasználatlan erőforrások) meglétét tartja alapvetőnek megosztáson alapuló gazdasághoz kapcsolódó munkájában.

Jelen tanulmányban – a felsorolt forrásokhoz hasonlóan – a megosztáson alapuló gazdaság közös elemeinek beazonosítására teszek kísérletet a Hossain (2020) által összegyűjtött, legnagyobb számú független hivatkozással rendelkező (témában megjelent) publikációk és hivatkozásaik alapján. 23 olyan definíciót jelenítettem meg (4. ábra), amelyek jellemzően a 2010-es években születtek meg a szakirodalomban.

Az 1. táblázat alapján látható, hogy – miként azt Görög (2018) is megjegyzi – a definíciók többé-kevésbé hasonlóak, de nem azonosak. A meghatározások a modell különböző elemeit helyezik előtérbe. Egy részük például a digitalizációhoz, azon belül is a platformokhoz kötődik. A táblázatban két olyan fogalom is szerepel, amely részletesebb magyarázatra szorul. Használatuk egybeforrt a gyűjtőfogalommal, azonban nem csak a téma szakirodalmában, hanem általános értelemben, egyéb területeken is használatosak, és más-más jelentéstartalommal bírnak. Éppen ezért, ismertségük miatt fontos tisztázni, hogy mit is értek ezen kifejezések alatt. Az egyik a „platform”, a másik pedig az „online interakciók” fogalma. Előbbi tulajdonképpen a személyek között közvetítő online felületet jelenti, amely nonprofit vagy for-profit formában is összekötheti az egyes szereplőket. Ezek a megosztáson alapuló gazdaság olyan cégeinek tekinthetők, melyek jól körülhatárolható profillal rendelkeznek. Az „online interakció” kifejezése ezzel szemben nem az összekötő felületre, hanem az ott zajló tevékenységekre vonatkozik. Olyan tranzakció, amelynek keretében megtörténik a kihasználatlan kapacitás megosztása két fél között.

A táblázat azt is elénk tárja, hogy a definíciók egy része a fogalom egészen más aspektusait emeli ki. Ilyen például az ideiglenes hozzáférés, amely alapján tehát a tulajdonviszony változásával megvalósuló tranzakciók (mint például a használt tárgyak eladása) nem tartoznak bele a megosztáson alapuló gazdaságba. Még akkor sem, ha az online platformon keresztül valósul meg. A hozzáféréshez kihasználatlan kapacitás is szükséges, mely jelenthet tárgyakat (pl. ingatlan) és

4. ábra: A megosztáson alapuló gazdaság definíciói a négy azonosított apppillér és a publikálás éve alapján
Definitions of the sharing economy based on the four identified pillars and year of publication

Év	Peer-to-peer alapú tevékenység	Kihaználatlan kapacitás/erőforrás	Átmeneti/ideiglenes hozzáférés	Digitalizáció/platformok
2020	SCHLAGWEIN, D. – SCHÖBER, D. – SPINDELREHER, K. (2020)			
2019	ERTZ, M. – DURIF, F. – ARCAD, M. A. (2019)		CURTIS, S. K. – LEHNER, M. (2019) MERRIAM WEBSTER SZÓTÁR (2019) FRIEMEN, K. – SCHOR, J. (2019)	OXFORDI SZÓTÁR (2019)
2018		Világ gazdasági fórum (2018)		
2017		MUNOZ, P. – COHEN, B. (2017)	MAIR, J. – RESCHAUER, G. (2017)	ALONI, E. (2016)
2016	FLIPPAS, A. – GRAMSTAD, A. R. (2016) HAMARI, J. – SOKKINT, M. – UKKONEN, A. (2016)		BARNES, S. J. – MATTISSON, J. (2016)	COBAGNORE, C. – MARTENS, B. (2016) PARKMAN, D. – ENIKSSON, E. – FRIDAY, A. (2016) SCHOR, J. (2016)
2015	BELOTTI, V. – AMBRADO, A. – TURNES, D. – GOSSMANN, C. – DENICOVA, K. – CARROLL, J. M. (2015) MARTIN, C. J. – UPHAM, P. – BUDD, L. (2015)	STEPHANY, A. (2015)	FRENIKEY, K. – MEIER, T. – ARIETS, M. – VAN DE GUNDE, P. (2015) RICHARDSON, L. (2015)	
2014				WOSSKOW, D. (2014)
2013	HENNRICHS, H. (2013)			

1. táblázat: A megosztáson alapuló gazdaság definíciós kísérletei
Attempts to define a sharing economy

<i>Forrás</i>	<i>Definíció</i>
HEINRICHS, H. (2013)	„Magánszemélyek általi csere, terjesztés, bérbeadás, megosztás, információk, javak és tehetségek adományozása.”
WOSSKOW, D. (2014)	„Online platformok, amelyek a magánszemélyeket segítik abban, hogy erőforrásaikat, idejüket, szakértelmüket hozzáférhetővé tegyék.”
MARTIN, C. J., UPHAM, P., BUDD, L. (2015)	„Online platformok csoportja, melyek elősegítik a gazdasági tevékenységek peer-to-peer formáit.”
BELLOTTI, V., AMBARD, A., TURNER, D., GOSSMANN, C., DEMKOVA, K., CARROLL, J. M. (2015)	„Sokszínű peer tevékenységekre utal (for-profit vagy non-profit), amelynek két jellemző vonása van. Ezek a webes, valamint mobiltechnológiák, illetve az erőforrások/eszközök hatékony felhasználása.”
STEPHANY, A. (2015)	„A kihasználatlan eszközök online válnak elérhetővé a közösség számára.”
FRENKEN, K., MEELEN, T., ARETS, M., VAN DE GLIND, P. (2015)	„A sharing economy az a jelenség, amely során a fogyasztók egymásnak átmeneti hozzáférést biztosítanak kihasználatlan eszközeikhez.”
RICHARDSON, L. (2015)	„A megosztáson alapuló gazdaság a digitális platformokon keresztül elősegített tevékenységek köre épül, amelyek lehetővé teszik a hozzáférést az árukhoz és szolgáltatásokhoz.”
FILIPPAS, A., GRAMSTAD, A. R. (2016)	„Egy olyan új típusú piactípus, ahol a tranzakciók magánszemélyek (társak) között zajlanak.”
HAMARI, J., SJÖKLINT, M., UKKONEN, A. (2016)	„Olyan peer-to-peer alapú tevékenységeket takar (a koncepció), amely során egyének közösségi alapú online szolgáltatások révén adják, szerzik vagy osztják meg az árukhoz és szolgáltatásokhoz történő hozzáférést.”
BARNES, S. J., MATTSSON, J. (2016)	„Olyan termékek vagy szolgáltatások hozzáférés alapú fogyasztását foglalja magában, amelyek megvalósulhatnak online vagy offline.”
PARGMAN, D., ERIKSSON, E., FRIDAY, A. (2016)	„A digitális világ révén lehetővé válik, hogy a fizikai erőforrások (beleértve a fizikai teret) jobban kihasználhatók és olcsón megoszthatók legyenek a digitális eszközök és platformok által, melyek segítik a szükséges koordinációt.”
SCHOR, J. (2016)	„Digitálisan összekapcsolt gazdasági tevékenységek halmaza.”

Forrás	Definíció
ALONI, E. (2016)	„Olyan gazdasági tevékenység, amelyben a webes platformok megkönnyítik a különféle típusú áruk és szolgáltatások peer-to-peer cseréjét.”
MUNOZ, P., COHEN, B. (2017)	„Olyan társadalmi-gazdasági rendszer, amely lehetővé teszi az áruk és szolgáltatások közvetített cseréjét egyének és szervezetek között, annak érdekében, hogy növeljék a ki nem használt erőforrások hatékonyságát.”
MAIR, J., REISCHAUER, G. (2017)	„A megosztáson alapuló gazdaságot olyan piacok hálójaként definiáljuk, ahol az egyének a kompenzáció különféle formáit alkalmazzák az erőforrások újraelosztásának és az azokhoz való hozzáférésnek a lebonyolítására, amelyet egy szervezet által üzemeltetett digitális platform közvetít.”
VILÁGGAZDASÁGI FÓRUM (2018)	„Olyan gazdasági modell, ami a kihasználatlan tárgyak/eszközök megosztására fókuszál, for-profit vagy nonprofit alapon, olyan módokon, mely hozzájárul a fenntarthatósághoz, hatékonysághoz és közösségépítéshez.”
ERTZ, M., DURIF, F., ARCAND, M. A. (2019)	„Peer-to-peer alapú tevékenység (is), amelynek célja az árukhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférés megszerzése, megadása vagy megosztása, közösségi alapú online szolgáltatások által összehangoltan.”
FRENKEN, K., SCHOR, J. (2019)	„A fogyasztók ideiglenes hozzáférést nyújtanak kihasználatlan fizikai eszközeikhez – rendszerint pénzért.”
CURTIS, S. K., LEHNER, M. (2019)	„Olyan társadalmi-gazdasági rendszer, amely a technológiát felhasználva koordinálja a kétoldalú piacokat, ezzel megkönnyítve az alulhasznosított, kézzelfogható és versenyképes áruk ideiglenes hozzáférését.”
MERRIAM-WEBSTER (2019)	„Olyan gazdasági tevékenység, amely magában foglalja azon tevékenységeket, ahol magánszemélyek ideiglenes hozzáférést vesznek vagy adnak árukhoz, szolgáltatásokhoz, főként online vállalatlan vagy szervezeten keresztül.”
OXFORDI SZÓTÁR (2019)	„Olyan gazdasági rendszer, ahol az emberek megoszthatják javaikat, szolgáltatásaikat, rendszerint interneten keresztül.”
SCHLAGWEIN, D., SCHODER, D., SPINDELDREHER, K. (2020)	„A megosztáson alapuló gazdaság egy IT eszközökkel támogatott peer-to-peer modell a kihasználatlan áruk és szolgáltatások kereskedelmi vagy nem kereskedelmi célú megosztására, közvetítőn keresztül a tulajdonjog átruházása nélkül.”

Forrás: saját szerkesztés

szellemi javakat egyaránt. Egyes internetes kezdeményezések, mint például a Wikipédia vagy más, magánszemélyek által létrehozott oldalak a megosztáson alapuló gazdaság előfutárainak tekinthetők, de a szűkebb meghatározások szerint annak nem részei. A peer-to-peer, vagyis magánszemélyek által létrejövő tranzakciók a meghatározások egyik klasszikus vonalát képviselik (Aloni 2016; Pargman,

Eriksson, Friday 2016; Woskko 2014), ahol kiesik a hagyományos szolgáltató (pl. szálloda vagy taxitársaság) és feladatait a platform veszi át.

A táblázat egyúttal rámutat egyéb definíciós kihívásokra is. Például arra, hogy a kutatók rendszerint vagy túlságosan tágan, vagy erősen leszűkítve értelmezik a fogalmat és más-más léptékben értelmezik a modellt. Codagnone és Martens (2016) például a felhasználók közötti kapcsolatok jellege szerint ide számítja az olyan, tisztán üzleti és a magánszemélyek számára nyújtott business-to-peer szolgáltatásokat is, mint amilyen az autóbérlés. Ezzel szemben egyes publikációk (Hamari, Sjöklint, Ukkonen 2016; Martin, Upham, Budd 2015; Woskko 2014) kizárólag a magánszemélyek közötti megosztást tekintik a koncepció részének. Ez a változatosság követi a definíciók evolúcióját, mely a komplexebb, ugyanakkor jól körülhatárolt megfogalmazások irányába mutat.

A meghatározási kísérletek mátrixokban foglalják össze a megosztáson alapuló gazdaság sokszínű tevékenységeit (Dudás, Boros 2019), néhány szűkebb értelmezés azonban e mátrixok egyes elemeit kizárja. Curtis és Lehner (2019) például csak a fizikai eszközöket tekintik a megosztás tárgyának: a nem anyagi erőforrásokat – ilyen például a tudás vagy a szakértelem – már nem veszik bele a meghatározásba. A differenciálás egyik vitatott módja a piaci orientáció szerinti, amely alapján a definíciók egy része a for- és nonprofit tranzakciókat is a megosztáson alapuló gazdasághoz sorolja. Mindezen kihívások a fogalom átfogó jellegéből adódnak.

A szakirodalom feldolgozása és a táblázat elemzése alapján négy olyan elemet különítettem el, melyek a meghatározások túlnyomó részében hangsúlyosan jelen vannak, és amelyek a megosztáson alapuló gazdaság szűkebben vett értelmezéséhez biztosítanak közös nevezőt. Ezeket a megosztáson alapuló gazdaság négy alappillérenek tekintem: közéjük tartozik egyrészt a magánszemélyek közvetlen összekapcsolása, másrészt a kihasználatlan kapacitások megosztása, harmadrészt az átmeneti jelleg, végül pedig a digitalizáció és az online platformok alkalmazása. Az elemek a résztvevőkre, a megosztott tárgyakra, a tranzakciók módjára és a megvalósulás helyszínére utalnak.

Mindezek alapján a megosztáson alapuló gazdaságot olyan, digitális alapon létrejövő komplex ökoszisztéma részének tekintem, ahol a magánszemélyek (vagy gazdasági szereplők) új módokon szervezhetik a szellemi és fizikai javak hatékonyabb kihasználását. Ennek keretében – az online platformok közvetítése révén – hozzáférhetővé teszik azokat a társadalom szélesebb tömegei számára. A megosztás ebben a kontextusban tehát különbözik a hagyományos értelemben vett altruista hozzáállástól, sokkal inkább az olyan gazdasági tevékenységekhez áll közelebb, mint például a bérbeadás.

Összefoglalás

A tanulmányban rámutattam az információrobbanás és a hozzá kapcsolódó online interakciók egyik új keletű példájának, a megosztáson alapuló gazdaságnak a kialakulására és értelmezési kihívásaira. A szakirodalom feldolgozása és a népszerű definíciók közös elemeinek kiemelése révén olyan saját értelmezési keretrendszer létrehozására törekedtem, mely elkerüli a túlzottan leegyszerűsítő vagy éppen tág meghatározásokat.

A megosztáson alapuló gazdaság mind a hazai, mind pedig a nemzetközi akadémiai közegeben olyan fogalomnak számít, mely nem rendelkezik szakmai konszenzuson alapuló egységes definícióval (Acquier, Daudigeos, Pinkse 2017; Dudás, Boros 2019). Vizsgálatához és szabályozásához ugyanakkor szükséges, hogy pontosabban meghatározzuk a részét képező tevékenységek körét. A fogalom bizonytalan körvonalait nemcsak egyes szolgáltatók (átcímkezés – Price, Belk 2016) vagy éppen magánszemélyek (adóelkerülés) használhatják ki, de a felhasználók platformokon történő megjelenéséhez nélkülözhetetlen bizalom (Botsman 2017) erodálásához is hozzájárulhat. Definiálását számos tényező nehezíti: ilyen a jelenség interdiszciplináris jellege, a trend újszerűsége és a résztvevők eltérő motivációi. A 2000-es évek végén világszerte elterjedő online közvetítő platformok a kereslet és kínálat közvetlen összekapcsolása révén lehetővé tették, hogy magánszemélyek az interneten keresztül – a korábbiakhoz képest jóval nagyobb léptékben, ismeretlenek számára is – ideiglenesen egymás rendelkezésre bocsáthassák kihasználatlan kapacitásukat. Mindezen folyamatok a digitális kor és a hálózati társadalom egymást erősítő hatásai révén (Castells 1996) olyan új szereplők (platformok) térnyeréséhez járultak hozzá, mint amilyen például az Airbnb vagy az Uber. Ezek mára a mindennapok részeit képezik: meghatározzák a valós fizikai – elsősorban városi – teretek látképét, az ott lakók térhasználatát, függetlenül az adott ország vagy régió fejlettségi szintjétől. Az online interakciók révén a szállodaláncokhoz vagy taxitársaságokhoz hasonló hagyományos szolgáltatók alkalmazkodásra, üzleti modelljük átalakítására kényszerülnek. Mindezen folyamatokat az elmúlt másfél évben tovább erősítették a pandémia és a nyomában járó korlátozó intézkedések. A munka, a szórakozás és az élet egyéb aspektusai az online térbe költöztek, ami – bár nem végleges – hosszú távú változásokat eredményez a társadalom hétköznapiiban.

A megosztáson alapuló gazdaság olyan digitális ökoszisztémának tekinthető, melynek a különböző publikációk eltérő aspektusait helyezik középpontba, éppen ezért nagy kihívás egységes képet (és egyben definíciót) alkotni a jelenségről. A megosztáson alapuló gazdaság kontextus nélkül nem értelmezhető, ezért az írás elején összefoglaltam az információrobbanás folyamatát és annak új területi dimenzióit, valamint a kialakulására ható tényezőket. Az alappillérek beazonosítása hozzájárulhat a szabályozás, a platformokkal kapcsolatos bizalom erősítésének elősegítéséhez. Tanulmányom korlátai közé sorolható ugyanakkor – többek között – a szakirodalom feldolgozásából és a téma újszerűségéből adódó mennyisé-

gi korlát, hiszen a megosztáson alapuló gazdaság témakörében született publikációk száma folyamatosan nő, és ezeknek jelen cikk csak egy kis szeletét dolgozza fel. Ráadásul, az írásban megfogalmazott négy alappillér kizárja például a nem magánszemélyeket összekötő platformokat a megosztáson alapuló gazdaság definíciójából, és ezzel szűkebb értelmezési kereteket teremt.

Jegyzet

1. Az 1-2. ábra „y” tengelye a Google Trends algoritmus által számolt, ún. keresési mennyiségi index értékeit jelöli. A mutató a keresési érdeklődést a mindenkori legmagasabb érdeklődés számához viszonyítva adja meg: a kulcsszóra vonatkozó összes érdeklődési adatot elosztja az adott dátumtartomány legmagasabb érdeklődési értékével. A Google Trends adatai öt nagy keresési területről származnak (internetes keresés, képkeresés, hírek, Google vásárlás és Youtube keresés). A különböző rokon értelmű fogalmak közül azért a „sharing economy” kifejezést választottam, mert ez – a helyi változatok, például a magyar „megosztáson alapuló gazdaság” mellett – nemcsak angol nyelvterületen, de más országokban is használt elnevezése a modellnek.

Irodalom

- Acquier, A., Daudigeos, T., Pinkse, J. (2017): Promises and paradoxes of the sharing economy: An organizing framework. *Technological Forecasting and Social Change*, 125., 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2017.07.006>
- Albinsson, P. A., Perera, B. Y. (eds.) (2018): *The rise of the sharing economy: Exploring the challenges and opportunities of collaborative consumption*. ABC-CLIO, Santa Barbara, CA, USA
- Aloni, E. (2016): Pluralizing the “sharing” economy. *Washington Law Review*, 91., 1397–1459.
- Apte, U. M., Davis, M. M. (2019): Sharing economy services: business model generation. *California Management Review*, 2., 104–131. <https://doi.org/10.1177/0008125619826025>
- Barlow, J. P. (1996): *A Declaration of the Independence of Cyberspace*. Electronic Frontier Foundation <https://www.eff.org/cyberspace-independence> (Letöltés: 2020. 05. 08.)
- Barnes, S. J., Mattsson, J. (2016): Understanding current and future issues in collaborative consumption: A four-stage Delphi study. *Technological Forecasting and Social Change*, 104., 200–211. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2016.01.006>
- Bates, S. (1996): The death of geography, the rise of anonymity, and the Internet. *American Enterprise*, 2., 50–52.
- Belk, R. (2007): Why not share rather than own? *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 1., 126–140. <https://doi.org/10.1177/0002716206298483>
- Belk, R. (2014): Sharing versus pseudo-sharing in Web 2.0. *The Anthropologist*, 1., 7–23. <https://doi.org/10.1080/09720073.2014.11891518>
- Bellotti, V., Ambard, A., Turner, D., Gossmann, C., Demkova, K., Carroll, J. M. (2015): A muddle of models of motivation for using peer-to-peer economy systems. *CHI '15: Proceedings of the 33rd Annual ACM Conference on Human Factors in Computing Systems*, 1085–1094. <https://doi.org/10.1145/2702123.2702272>
- Bork-Hüffer, T., Yeoh, B. S. (2017): The geographies of difference in conflating digital and offline spaces of encounter: Migrant professionals' throwntogetherness in Singapore. *Geoforum*, 86., 93–102. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2017.09.002>
- Botsman, R. (2017): *Who can you trust?: How technology brought us together - and why it could drive us apart*. Penguin, UK

- Botsman, R., Rogers, R. (2010): *What's mine is yours: The rise of collaborative consumption*. Harper Business, New York, USA
- Buda G., Lehota J. (2017): Az internetalapú közösségi gazdálkodás formái. *Gazdaság és Társadalom*, 2., 23–46. <https://doi.org/10.21637/GT.2017.2.02>.
- Castells, M. (1996): *The Network Society. The Information Age: Economy, Society and Culture*. Vol. 1. Blackwell, Malden, MA, USA / Oxford, UK
- Castells, M. (1997): *The Power of Identity. The Information Age: Economy, Society and Culture*. Vol. 2. Blackwell, Malden, MA, USA / Oxford, UK
- Castells, M. (2000): *End of Millenium. The Information Age: Economy, Society and Culture*. Vol. 3. Blackwell, Malden, MA, USA / Oxford, UK
- Chase, R. (2015): *Peers Inc: How people and platforms are inventing the collaborative economy and reinventing capitalism*. PublicAffairs, New York
- Clauss, T., Harengel, P., Hock, M. (2019): The perception of value of platform-based business models in the sharing economy: determining the drivers of user loyalty. *Review of Managerial Science*, 3., 605–634. <https://doi.org/10.1007/s11846-018-0313-0>
- Codagnone, C., Martens, B. (2016): *Scoping the sharing economy: Origins, definitions, impact and regulatory issues*. Institute for Prospective Technological Studies Digital Economy Working Paper, 1. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2783662>
- Curtis, S. K., Lehner, M. (2019): Defining the sharing economy for sustainability. *Sustainability*, 3., 567. <https://doi.org/10.3390/su11030567>
- Dredge, D., Gyimóthy, Sz. (2015): The collaborative economy and tourism: Critical perspectives, questionable claims and silenced voices. *Tourism Recreation Research*, 3., 286–302. <https://doi.org/10.1080/02508281.2015.1086076>
- Dudás G., Boros L. (2019): A közösségi gazdaság (sharing economy) definiálásának dilemmái. *Tér és Társadalom*, 1., 107–130. <https://doi.org/10.17649/TET.33.1.3058>
- Ertz, M., Durif, F., Arcand, M. A. (2019): Conceptual perspective on collaborative consumption. *Academy of Marketing Science Review*, 1-2., 27–41. <https://doi.org/10.1007/s13162-018-0121-3>
- Felländer, A., Ingram, C., Teigland, R. (2015): *Sharing Economy. Embracing Change with Caution*. Näringspolitiskt Forum Rapport (No. 11). https://entreprenorskapsforum.se/wp-content/uploads/2015/06/Sharing-Economy_webb.pdf (Letöltés: 2021. 07. 26.)
- Filippas, A., Gramstad, A. R. (2016): *A Model of Pricing in the Sharing Economy: Pricing Dynamics with Awareness Generating Adoptions*. Thirty Seventh International Conference on Information Systems, Dublin. <http://people.stern.nyu.edu/afilippa/papers/awareness2016.pdf> (Letöltés: 2021. 03. 30.)
- Frenken, K., Meelen, T., Arets, M., Van de Glind, P. (2015): Smarter regulation for the sharing economy. *The Guardian*, 20.05.2015. <https://www.theguardian.com/science/political-science/2015/may/20/smarter-regulation-for-the-sharing-economy> (Letöltés: 2021. 07. 26.)
- Frenken, K., Schor, J. (2019): Putting the sharing economy into perspective. In: Mont, O. (ed.): *A Research Agenda for Sustainable Consumption Governance*. Edward Elgar Publishing, Cheltenham, UK / Northampton, MA, USA
- Gerwe, O., Silva, R. (2020): Clarifying the sharing economy: Conceptualization, typology, antecedents, and effects. *Academy of Management Perspectives*, 1., 65–96. <https://doi.org/10.5465/amp.2017.0010>
- Goldenberg, J., Levy, M. (2009): *Distance is not dead: Social interaction and geographical distance in the internet era*. arXiv:0906.3202. <https://arxiv.org/abs/0906.3202> (Letöltés: 2019. 07. 29.)
- Gonzalez-Padron, T. L. (2017): Ethics in the sharing economy: Creating a legitimate marketing channel. *Journal of Marketing Channels*, 1-2., 84–96. <https://doi.org/10.1080/1046669X.2017.1347005>
- Görög, G. (2018): The Definitions of Sharing Economy: A Systematic Literature Review. *Management*, 2., 175–189. <https://doi.org/10.26493/1854-4231.13.175-189>
- Graham, M. (2013): Geography/internet: ethereal alternate dimensions of cyberspace or grounded augmented realities? *The Geographical Journal*, 2., 177–182. <https://doi.org/10.1111/geoj.12009>

- Gurran, N., Searle G., Phibbs, P. (2018): Urban planning in the age of Airbnb: Coase, property rights, and spatial regulation. *Urban Policy and Research*, 4., 399–416. <https://doi.org/10.1080/08111146.2018.1460268>
- Hamari, J., Sjöklint, M., Ukkonen, A. (2016): The sharing economy: Why people participate in collaborative consumption. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 9., 2047–2059. <https://doi.org/10.1002/asi.23552>
- Han, S. Y., Tsou, M. H., Clarke, K. C. (2018): Revisiting the death of geography in the era of Big Data: the friction of distance in cyberspace and real space. *International Journal of Digital Earth*, 5., 451–469. <https://doi.org/10.1080/17538947.2017.1330366>
- Heinrichs, H. (2013): Sharing economy: a potential new pathway to sustainability. *GAIA - Ecological Perspectives on Science and Society*, 4., 228–231. <https://doi.org/10.14512/gaia.22.4.5>
- Hossain, M. (2020): Sharing economy: A comprehensive literature review. *International Journal of Hospitality Management*, 87., 102470. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2020.102470>
- Internetworldstats (2019): *Internet World Stats, Usage and Population Statistics*. <https://www.internet-worldstats.com/stats.htm> (Letöltés: 2021. 07. 27.)
- Jakobi Á. (2007): *Az információs társadalom térbelisége*. ELTE Regionális Tudományi Tanszék, Budapest
- John, N. A. (2017): *The age of sharing*. John Wiley & Sons, London
- Kameswaran, V., Cameron, L., Dillahunt, T. R. (2018): Support for social and cultural capital development in real-time ridesharing services. *CHI '18: Proceedings of the 2018 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems*, 1–12. <https://doi.org/10.1145/3173574.3173916>
- Kaplan, R. D. (2013): *The revenge of geography: What the map tells us about coming conflicts and the battle against fate*. Random House, New York
- Lagonigro, R., Martori, J. C., Apparicio, P. (2020): Understanding Airbnb spatial distribution in a southern European city: The case of Barcelona. *Applied Geography*, 115., 102136. <https://doi.org/10.1016/j.apgeog.2019.102136>
- Laukkanen, M., Tura, N. (2020): The potential of sharing economy business models for sustainable value creation. *Journal of Cleaner Production*, 253., 120004. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.120004>
- Laurenti, R., Singh, J., Cotrim, J. M., Toni, M., Sinha, R. (2019): Characterizing the sharing economy state of the research: A systematic map. *Sustainability*, 20., 5729. <https://doi.org/10.3390/su11205729>
- Lazányi O., Veress T., Bársony F. (2020): Megosztásos gazdaság – a megosztás vagy a fogyasztás tere? *Tér és Társadalom*, 2., 67–87. <http://doi.org/10.17649/TET.34.2.3206>
- Lim, W. M. (2020): The sharing economy: A marketing perspective. *Australasian Marketing Journal (AMJ)*, 3., 4–13. <https://doi.org/10.1016/j.ausmj.2020.06.007>
- Liu, C., Chan, R. K. H., Wang, M., Yang, Z. (2020): Mapping the Sharing Economy in China. *Sustainability*, 16., 6333. <https://doi.org/10.3390/su12166333>
- Ma, Y., Zhang, H. (2019): Development of the Sharing Economy in China: Challenges and Lessons. In: Liu, K. C., Racherla, U. S. (eds.): *Innovation, Economic Development, and Intellectual Property in India and China*. Springer, Singapore, 467–484.
- Mair, J., Reischauer, G. (2017): Capturing the dynamics of the sharing economy: Institutional research on the plural forms and practices of sharing economy organizations. *Technological Forecasting and Social Change*, 125., 11–20. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2017.05.023>
- Malhotra, A., Van Alstyne, M. (2014): The dark side of the sharing economy ... and how to lighten it. *Communications of the ACM*, 11., 24–27. <https://doi.org/10.1145/2668893>
- Martin, C. J., Upham, P., Budd, L. (2015): Commercial orientation in grassroots social innovation: Insights from the sharing economy. *Ecological Economics*, 118., 240–251. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2015.08.001>
- Matzler, K., Veider, V., Kathan, W. (2015): Adapting to the sharing economy. *MIT Sloan Management Review*, 2., 71–77. <https://sloanreview.mit.edu/article/adapting-to-the-sharing-economy/> (Letöltés: 2021. 07. 26.)
- McLaren, D., Agyeman, J. (2015): *Sharing Cities: A Case for Truly Smart and Sustainable Cities*. The MIT Press, Cambridge, MA

- McLuhan, M., Fiore, Q., Agel, J. (eds.) (1968): *War and peace in the global village*. Bantam Books, New York
- Merriam-Webster szótár (2019): Definition of sharing economy. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/sharing%20economy> (Letöltés: 2021. 07. 27.)
- Mészáros R. (2003): *Kibertér. A földrajzi tudás új dimenziói*. Hospánia Kiadó, Szeged
- Mont, O., Palgan, Y. V., Bradley, K., Zvoltska, L. (2020): A decade of the sharing economy: Concepts, users, business and governance perspectives. *Journal of Cleaner Production*, 269., 122215. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.122215>
- Munoz, P., Cohen, B. (2017): Mapping out the sharing economy: A configurational approach to sharing business modeling. *Technological Forecasting and Social Change*, 125., 21–37. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2017.03.035>
- Nadler, S. S. N. (2014): *The sharing economy: what is it and where is it going?* Thesis: M.B.A., Massachusetts Institute of Technology, Sloan School of Management <https://dspace.mit.edu/handle/1721.1/90223> (Letöltés: 2021. 07. 26.)
- Nakanishi, W., Yamashita, Y., Asakura, Y. (2021): Empirical analysis on long-distance peer-to-peer ridesharing service in Japan. *International Journal of Sustainable Transportation*, 8., 653–658. <https://doi.org/10.1080/15568318.2020.1785595>
- Nerinckx, S. (2016): The ‘Uberization’ of the labour market: some thoughts from an employment law perspective on the collaborative economy. *ERA Forum*, 2., 245–265. <https://doi.org/10.1007/s12027-016-0439-y>
- Newlands, G., Lutz, C., Fieseler, C. (2018): *Recommendations for the sharing economy: (re-) balancing power*. Report from the EU H2020 Research Project Ps2Share: Participation, Privacy, and Power in the Sharing Economy. BI Norwegian Business School <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.20242.96966>
- O'Brien, R. (1992): *Global financial integration: the end of geography*. Pinter for Royal Institute of International Affairs, London
- Oxfordi szótár (2019): Definition of sharing economy. <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/sharing-economy> (Letöltés: 2021. 07. 27.)
- Owyang, J. (2019): *Roadmap: Five Phases of Digital Eras*. <https://web-strategist.com/blog/2019/01/04/roadmap-five-phases-of-digital-eras/> (Letöltés: 2021. 07. 27.)
- Owyang, J., Samuel, A. (2015): The new rules of the collaborative economy. *Vision Critical*, 28. <https://web-strategist.com/blog/2015/10/05/report-the-new-rules-of-the-collaborative-economy-2015-data-on-the-rise-of-sharing/> (Letöltés: 2021. 07. 31.)
- Pargman, D., Eriksson, E., Friday, A. (2016): *Limits to the sharing economy. LIMITS '16: Proceedings of the Second Workshop on Computing within Limits*, 1–7. <https://doi.org/10.1145/2926676.2926683>
- Pirisi G., Trócsányi A. (2019): *Fejezetek a társadalomföldrajz világából*. Publikon Kiadó, Pécs
- Pouri, M. J., Hilty, L. M. (2018): Conceptualizing the digital sharing economy in the context of sustainability. *Sustainability*, 12., 4453. <https://doi.org/10.3390/su10124453>
- Price, L. L., Belk, R. W. (2016): Consumer ownership and sharing: Introduction to the issue. *Journal of the Association for Consumer Research*, 2., 193–197. <https://doi.org/10.1086/686270>
- Puschmann, T., Alt, R. (2016): Sharing economy. *Business & Information Systems Engineering*, 1., 93–99. <https://doi.org/10.1007/s12599-015-0420-2>
- Ranjbari, M., Morales-Alonso, G., Carrasco-Gallego, R. (2018): Conceptualizing the sharing economy through presenting a comprehensive framework. *Sustainability*, 7., 2336. <https://doi.org/10.3390/su10072336>
- Rauch, D., Schleicher, D. (2015): Like Uber, but for local governmental policy: The future of local regulation of the „sharing economy”. *George Mason University Law & Economics Research Paper Series*, 15-01. https://www.law.gmu.edu/assets/files/publications/working_papers/1501.pdf (Letöltés: 2021. 07. 26.)
- Richardson, L. (2015): Performing the sharing economy. *Geoforum*, 67., 121–129. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2015.11.004>
- Ritter, M., Schanz, H. (2019): The sharing economy: A comprehensive business model framework. *Journal of Cleaner Production*, 213., 320–331. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.12.154>
- Roelofsen, M. (2018): Exploring the socio-spatial inequalities of Airbnb in Sofia, Bulgaria. *Erdkunde*, 4., 313–327. <https://doi.org/10.3112/erdkunde.2018.04.04>

- Selloni, D. (2017): New forms of economies: sharing economy, collaborative consumption, peer-to-peer economy. In: Selloni, D.: *CoDesign for Public-Interest Services*. Springer, Cham, 15–26.
- Schlagwein, D., Schoder, D., Spindeldreher, K. (2020): Consolidated, systemic conceptualization, and definition of the “sharing economy”. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 7., 817–838. <https://doi.org/10.1002/asi.24300>
- Schor, J. (2016): Debating the sharing economy. *Journal of Self-Governance and Management Economics*, 3., 7–22. <https://doi.org/10.22381/JSME4320161>
- Schor, J. B. (2017): Does the sharing economy increase inequality within the eighty percent?: findings from a qualitative study of platform providers. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 2., 263–279. <https://doi.org/10.1093/cjres/rsw047>
- Slee, T. (2017): *What’s yours is mine: Against the sharing economy*. Or Books, London
- Stephany, A. (2015): *The business of sharing: Making it in the new sharing economy*. Springer
- Sundararajan, A. (2016): *The sharing economy: The end of employment and the rise of crowd-based capitalism*. The Mit Press, Cambridge, MA
- Sutherland, W., Jarrahi, M. H. (2018): The sharing economy and digital platforms: A review and research agenda. *International Journal of Information Management*, 43., 328–341. <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2018.07.004>
- Tobler, W. R. (1970): A computer movie simulating urban growth in the Detroit region. *Economic Geography*, 46., 234–240. <https://doi.org/10.2307/143141>
- Vaughan, R., Daverio, R. (2016): *Assessing the size and presence of the collaborative economy in Europe*. Publications Office of the European Union, Luxembourg <https://doi.org/10.2873/971404>
- Világbank (2019): New country classifications by income level: 2019–2020. <http://blogs.worldbank.org/opendata/new-country-classifications-income-level-2019-2020> (Letöltés: 2021. 07. 27.)
- Világgazdasági fórum (2018): The dark side of the sharing economy. <https://www.weforum.org/agenda/2018/01/the-dark-side-of-the-sharing-economy/> (Letöltés: 2021. 07. 27.)
- Woskko, D. (2014): *Unlocking the sharing economy: An independent review*. Department for Business, Innovation and Skills, London https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/378291/bis-14-1227-unlocking-the-sharing-economy-an-independent-review.pdf (Letöltés: 2021. 07. 26.)